

SZEGÉNY EMBER KÖNYVTÁRA

Aranykoszorút nektek, akik a népkönyvtárakat megalkottátok! A tenyereteken viszitek be a lángot a kunyhók homályába; jövődönk műveltségének magvát hintitek a nép közé; emelkedő utat csináltok a következő századoknak.

De a kezdésben van egy kis hiba. Nem nagy hiba, de mégis hiba. Ahogy a könyvek jegyzékét forgatom, több jóakaratot látok, mint népismeretet. A könyvösszeállító bizottság csak kívülről ismeri a szűrt: nem tudja, hogy a nép mit olvas, és hogyan olvas. Nem kérdezte a néptől: - Mit óhajtánál olvasni? - hanem azt mondta a népnek: - Ezt olvasd!

A szétosztásban is hiba van: sok könyvet adnak, kevés helyre. Egyik község kap ezer könyvet, a másik meg nem kap egyet se.

Mi a csudának Körmöcbányára, Győrbe, Csabára, Dorogra, Kaposvárra, Szakolcára, Ungvárra kétezzer koronás könyvtár, amíg vagy húszezer szegény falu és tanya is van, ahova egy könyv se kerül!?

A mi népünknek nem kell sok könyv; inkább kevés, de tartalmas. Mert, tisztelt világosító bizottság, a parasztember nem úgy olvas ám, mint mi! A paraszt nem futó-szemmel olvas, s nem gyűr az elméjébe egy nap egy könyvet; sem az egyik könyvvel ki nem tolja a másikat az emlékezetéből. A parasztember baggadozva megy egyik mondatról a másikig; a szavakat megrágja, a mondatok értelmét lassan emészti. De az éhsóvány lélek magába is veszi ám aztán az utolsó ízeckéig az olvasmányt, és benne marad. Olyan a lelke, mint az először szántott ős-talaj: minden mag szélesen gyökeredzik benne és terebélyesen hajt.

Gyermekkoromban volt alkalmam látni, hogy egy-egy községben, egy-egy tanyán mint nőnek fel nemzedékek egy könyvön. Egy helyen a Gvadányi Rontó Pálja volt az a könyv, másik helyen a Haller Hármas históriája., harmadik helyen a Demokritosz című régi magyar anekdota-gyűjtemény; egy helyen meg a Szakál Lajos Cimbalom című verseskönyve volt a falu szellemi kincstára.

Mindezek a könyvek zsírosak, foltosak, gyűröttek, szakadozottak voltak már, s a tulajdonosuk mégis folytonosan el-elkölcsönözte.

Micsoda esemény, micsoda piros betűs nap lenne az ilyen helyeken, ha tíz könyvet, tíz bőrbe

kötött, jó könyvet juttatna hozzájuk az állam! Az állam, ez a láthatatlanul fölöttünk lebegő Valaki, akinek kezét csak akkor érezzük, mikor végrehajtás jön ránk vagy finánc, vagy mikor a Jancsit viszik katonának.

Tíz könyv! Hiszen ez tíz aranyrúd! Kincs, amelyből mindenki kap, s amely soha el nem fogy!

Ez a jól kiválasztott tíz könyv nagyobbbat emelne az ügyön, mint a polyvásan összeállított százkötetes és ezerkötetes könyvtárak. Kezelési gondok nem járnának vele, s lassankint szaporodhatna is ajándékozással vagy vétellel.

De nem egy-koronákat kell ám kívánni olvasódíjúl!

Tudja-e a tisztelt Országos Tanács, hogy mennyi egy korona faluhelyen s a tanyákon? Mennyi egy korona ott, ahol csak vasárnap húznak csizmát, ahol egy kalapot négy nemzedék visel, ahol megcsókolják a véletlenül földre leesett kenyérdarabot, s ahol egy másfél forintos temetés negyedévekre kiható erszényszorítást okoz!? Nagyságos-nagy pénz! Ezért a pénzért öt napig szedi a konkolyt a parasztfiú; ezért a pénzért négy vasárnap eszik húst a paraszt; ez a pénz egy esztendőre elég sóra; ezért a pénzért ötször foltoztatja meg a csizmáját.

Nincs az a paraszt a világon, aki egy koronát fizessen könyvért, olvasásért!

Hiszen tudom, jól tudom, hogy az Országos Tanács a régi végvárok módjára akart szanaszét kulturális központokat csinálni: nagy gondolat is ez, szívesen meghajlok előtte, de elég, amit hét esztendő alatt áldoztak ennek a gondolatnak. Most már le a zsilippel! és eresszük a folyót a nagy mederből az apró erekbe! Adjunk a népkönyvtárak évi 20-30 ezer koronájából a népnek, az irodalomtalan, könyvetlen népnek ezentúl, s ne a városoknak.

A városokban élő nép más úton-módon is hozzájut a könyvhöz. A falvakban, tanyákon élő nép nem jut könyvhöz, csak kivételesen. Ezeknek való tehát a népkönyvtár.

A könyvtárakat háromféle csoportba osztották: kétezer koronás, ezer koronás és félezer koronás vagy ezeknél valamivel kisebb könyvtárakra. Ez utóbbiak időnkint átcserélik a maguk könyveit a szomszédos könyvtárral.

Érdeklődéssel nézem a jegyzékeket, hogy micsoda könyvek jutnak a legkisebb könyvtárakkal a nép közé. Találom köztük ezeket:

Bellamy Edward: Visszapillantás. - Bulwer Lord Lytton: Párizsiak. - Cervantes: Don Quijote. - Doyle Conan: Doktor Holmes. - Sparks: Washington élete. - Burnett: A kis lord. - Csehov elbeszélései. - Daudet: Tarasconi Tartarin. - Goldsmith: A wakefieldi pap. - Münchhausen kalandjai. - Swift: Gulliver utazásai. (Két példányban.) - Defoe, Saint-Pierre, Shakespeare, De Amicis, Dickens, Beecher Stowe, Zschokke, Braidwood, Holybake, L'Hullier, Mathews, Schulpe, Sparks, Tissandier, Young, Feuchtersleben, Salzmänn, stb. művei.

Mindezek jó könyvek. De vajon ezek valók-e kezdetnek? Ezek valók-e arra, hogy a magyar nép

első olvasmányai legyenek? S mit gondol a tisztelt Országos Tanács, hogyan fog a nép nyelvében forgalomba kerülni ez a sok idegen név?

Már hallom a beszélgetést a templom előtt:

- Olvasta-e kend Zsákospejárénak a Tzoriolánussát?

- Nem, én most a Dony Kvikszotte kalandjait olvasom. Ez nem olyan szomorú, mint a Sájnt Pijerre könyve.

- No, ha a vidám könyvet szereti kend, a vakafijeldi papnak a könyvét olvassa meg.

Át kell írni ezeket a könyveket. Szakítanunk kell végre-valahára azzal a dohos felfogással, hogy az ismert idegen neveket idegen köntösben tiszteljük. S minek addig ezek a könyvek, míg nincs a könyvtárban Thaly Kálmán Bottyán János-a, Ocskai-ja, a Történelmi Társulat kiadásában megjelent sok szép életrajz: Mátyás király, Békés Gáspár, Anjou Mária, Beldy, Zay, Szency-Molnár, Rákóczi György, Thurzó, Csák Máté, Kun László, Pázmány stb. stb.

Drágák? Legyen inkább kevés a hazai könyvünk, mintsem sok, idegen. Népkönyvtárba drágák talán a Tóth Béla könyvei is: a Magyar ritkaságok, Mendemondák és Szállóigék, de nem többet érnek-e nekünk, mint akár egy boglya Münchhausen és Tartarin? Nem kellene-e ott lennie minden könyvtárban a Chernel-féle nagy Madárkönyvnek, is? Nem értékesebb-e nekünk sok idegen könyvnél az Apor könyve? Kőváry Történelmi regéi? Orbán Balázs Székelyföldje, vagy hogy egy sokkal olcsóbb könyvet mondjak: ott van az antikváriusok irodalmi lomtárában mindenfelé a Nagy Miklós-féle, Magyarország képekben című igen becses és érdekes, nagyon is népnek való könyv. Hát a népköltési gyűjtemények? Fischer Petőfi-életrajza? és még néhány száz stb.

Nagy elképedéssel látom, hogy a Biblia nincs meg egyik népkönyvtárban se. Nincs meg az a könyv, amely a Mindenki könyve, a könyvek könyve, az emberi lélek legnagyobb alkotása; a könyv, amely hídul szolgál mindenütt és minden időben az állatiaságból az emberiségbe; a könyv, amelynek terjesztésére külföldön milliókat szentelnek, amely első helyen áll a világ minden könyvtárában.

Miért hagyták ki?

Nem hiszem, hogy feledékenységéből, mert hiszen munkájukat mindenben a gondosság jellemzi. Meglehet, arra gondoltak, hogy ez úgyis sűrűn forgó könyv. Tévedés. Csak a protestáns családoknál van meg. A katolikus falvak és tanyák csak hírből tudják, hogy van a világon. Tessék megpróbálni! Hiszen nem drága könyv. Tíz forintért száz kötetet adnak belőle. Biztosítom a tisztelt Országos Tanácsot, hogy egyik könyv se lesz kapósabb azokon a helyeken, ahol eddig a szublimis irodalmat egyedül Szent Genovévában ismerték.

Az csak mese, hogy a római egyház tiltja a Biblia olvasását. Ma már nem tiltja. Az egyház maga is kiadta magyarul. Persze ez a kiadás nem olcsó. Ha egy borjú ára nem is megy rá, rámeleg bizonyosan egy birkáé.

De a két Biblia között csak néhány szó az eltérés, és ez a néhány szó az áldásos tartalmat nem érinti. Biblia azonban kell. Biblia nélkül a népkönyvtár fejetlen.

Szükségesnek tartom ezen kívül, hogy írassunk egyenesen a népkönyvtáraknak egy ilyen című könyvet: Csízió. A váza ugyanaz lehet, ami a ponyván forgó csízióé, de persze át kell nemesíteni, ki kell bővíteni. Ez a könyv elmaradhatatlan a magyar népkönyvtárakból.

Szeretném a népkönyvtárak számára, a nép nyelvére átíratni a Pallas-lexikont is. De tudom, hogy ez csak jámbor álom. Sok pénzbe kerülne; legalábbis annyiba, amennyit Szent István napján a lovaknak adunk.

Ennél talán megvalósíthatóbb lenne két antológiának a kiadása. Olyanféle gyűjteményt gondolok, mint a Mackay-féle 1001 Gems (London. G. Routledge). Egyet a hazai írók műveiből csinálhatnánk, egyet a külföldi írókéból. De ez utóbbit se budapesti magyar nyelven.

Ezek az antológiák több kötetre is terjedhetnének.

Végül ott legyen minden könyvtárban a Büntető törvénykönyv is. Mert vidéki hírlapíró koromban mindig fellázadt bennem az igazságérzés, mikor láttam, hogy a nép közül való vádlott a büntető törvény nem ismerése miatt került bajba, s a bíró zord fenséggel kiáltja oda neki:

- Törvény nem tudása nem mentség!

Két könyvet szeretnék kivetni az eddig felállított népkönyvtárakból: az egyik Bellamy Visszapillantása, a másik Doktor Holmes kalandjai. A nép nem úgy fogja olvasni e kettőt, mint mi. Nekünk Bellamy egy redengótos Plátó... Doktor Holmes kalandjai meg azért veszedelmesek, mert a nép nem a rendőri zseniálist fogja bennük bámulni, hanem a gazemberek furfangjait. A gázság tankönyve ez faluhelyen.

Az első tíz könyv alázatos véleményem szerint ez lenne:

1. Biblia.
2. Csízió. (Íratni javaslanám a régi Csízió nyomán egy orvossal, egy csillagással, egy gazdással és egy állatorvossal. Az ő írásukat azután öltöztesse magyar ruhába egy kiválasztott író.)
3. Petőfi költeményei.
4. Arany Toldija.
- 5-7. Jókai Magyar nemzet történelme. (Azt hiszem, maga Jókai is szívesen fogadja - ma már -, ha az utolsó lapot kivágjuk, mielőtt a népnek odaadnánk.)
8. Endrődi: A magyar költészet kincsháza.

9. Boross Mihály: Boldogháza.

10. Büntető törvénykönyv.

A további tíz kötet ez lehetne:

11. Gvadányi Rontó Pálja, új kiadásban.

12. Természetrájk. (Brehmnek egy rövidített kiadása. De nem tudóssal kell rövidíttetni.)

13. A világ népei. Íratni kell ezt is. (Olyanféle könyvet gondolok, mint a Verneau Les races humaines-je, de népiesebbet, sok képpel ellátottat.)

14. Magyar meséskönyv. (Akár a Benedeké, akár az olcsóbb, Kis nemzeti múzeum-beli.)

15. Thaly Kálmán: Rákóczi ifjúsága.

16. Haller Hármas históriája. (Új kiadásban, egyes részek kihagyásával, de a régi nyelven.)

17. Schreiner O.: Halket Péter közkatona. (Olcsó Könyvtár.) Az idegen szavak átmagyarosításával.

18. Gracza: A magyar szabadságharc története. (Drága könyv, de a vagyonos végrendelkezők hazaszeretetére is lehet számítanunk.)

19. Fiammarion Csillagászatának rövidített kiadása.

20. Antológia a magyar és a külföldi próza-irodalomból. (Ennek a mozaik munkának az összeszedését nem egy emberre való bízni, hanem százra. Csak az összeállítás lehet majd egy embernek a munkája.)

Remélem, sem az Országos Tanács, se pedig más nem érez e cikkemben gáncsolódást, vagy illetéktelen beavatkozást. A szívem a népé. Látom és fájlalom a nép elhagyottságát, elmaradottságát. S valahányszor az állam nyájas arccal fordul a nép felé, öröm rezdíti meg a lelkemet.

Ez a hozzászólásom magyarázata.

GÁRDONYI GÉZA

